

10. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 93 (1954). – Спр. 1. – 516 арк.
11. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 93 (1954). – Спр. 2. – 336 арк.
12. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 98 (1954). – Спр. 13. – Т. 1. – 171 арк.
13. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 98 (1954). – Спр. 18. – Т. 3. – 327 арк.
14. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 110 (1954). – Спр. 2. – Т. 5. – 405 арк.
15. ГДА СБУ. – Ф. 5. – Спр. 67448. – Т. 1. – 304 арк.
16. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 3. – 315 арк.
17. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 4. – 373 арк.
18. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 9. – 336 арк.
19. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 23. – 451 арк.
20. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 47. – 384 арк.
21. ГДА СБУ. – Ф. 65. – С. 7443. – 328 арк.
22. ГДА СБУ. – Ф. 65. – Спр. 9079. – Т. 52. – 287 арк.
23. Іщук О. Генерал Микола Арсенич: життя та діяльність шефа СБ ОУН / О. Іщук, В. Огороднік. – Коломия : «Вік», 2010. – 196 с.
24. Кентій А. Українська повстанська армія в 1944 – 1945 рр. / А. Кентій. – К. : Інститут історії України НАН України, 1999. – 220 с.
25. Содоль П. Українська Повстанча армія 1943–1949. Довідник другий / Петро Содоль. – Нью-Йорк : [б.в.], 1995. – 295 с.
26. Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943–1949 : Довідник перший / Петро Содоль. – Нью-Йорк : [б.в.], 1994. – 199 с.
27. ЦДАВОВ України. – Ф. 3833. – Оп. 1. – Спр. 225. – 257 арк.

УДК 373.3(477)(09) «1914/1916»

*Богдан ЛАЗОРАК,
Тетяна ЛАЗОРАК,
м. Дрогобич*

**ДРОГОБИЦЬКА ЦІСАРСЬКО-КОРОЛІВСЬКА
ГІМНАЗІЯ ІМЕНІ ФРАНЦА ЙОСИФА І В ЧАСІ
ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1914 – 1916 рр.):
НЕВІДОМІ ЕПІЗОДИ ПРО «ПЕРЕДДЕНЬ» ВІЙНИ,
РОСІЙСЬКУ ОКУПАЦІЮ І НЕ ТІЛЬКИ**

У статті аналізується діяльність дрогобицької цісарсько-королівської гімназії імені Франца Йосифа І упродовж 1914 – 1916 рр. Визначено основні тенденції, характерні розвитку навчального закладу за кілька місяців до початку Першої світової війни, в часі російської окупації та впродовж 1915 – 1916 навчального року, який було поновлено після успішного контрнаступу австрійських легіонів у травні 1915 р. Опубліковано реєстр учнів гімназії, які всту-

пили до легіону Українських Січових стрільців, Польського піхотного легіону та інших підрозділів австрійської армії. Визначено внутрішнє середовище вкладацького складу гімназії, його педагогічну спеціалізацію, особовий склад та діяльність у згаданий період.

Ключові слова: цісарсько-королівська гімназія, Дрогобич, вчителі, учні, генерал Олександр Каледін.

Lazorak B., Lazorak T. The Drohobych Royal Gymnasium named after Franz Joseph I in time of the First World War (1914 – 1916): unknown episodes about «before» the war, the Russian occupation and not only. This article analyzes the activity of the Drohobych Royal Gymnasium named after Franz Joseph I during 1914 – 1916. The main trends, which were typical for the development of the school a few months before the outbreak of the First World War, in the time of the Russian occupation and during the 1915 – 1916 school year, which was updated after a successful counterattack of the Austrian legions in May 1915, are determined. The registry of the school students who joined the Legion of Ukrainian Sich Riflemen, the Polish Infantry Legion and other units of the Austrian army is published. The internal environment of the teaching staff of the gymnasium, its teaching specialization, personal staff and activity in the same period are defined.

Key words: the Royal Gymnasium, Drohobych, teachers, students, the General Alexander Kaledin.

Постановка проблеми. Освітня традиція Дрогобицького державного педагогічного університету закономірно повинна починатися від моменту заснування в Дрогобичі австрійської гімназії ім. Франца Йосифа I, подібно до усталеного як в 3х. Європі, так і в Україні принципу тягlosti освітніх традицій, які культивувалися в межах головного навчального закладу конкретного міста: його архіву, навчальних приміщень, педагогічних кадрів, а також основних освітніх завдань, які з плином часу практично не мінялися. Скажімо, Національний університет «Львівська політехніка» веде свою історію від 1844 р., коли тут було засновано Технічну академію, яку у 1877 р. перейменували на Вищу школу політехніки, щорічні звіти якої подібно до звітів дрогобицької гімназії майже повністю збереглися. Яскравим прикладом є також і Львівський Національний університет ім. І. Франка, який веде свою освітню традицію від польського університету, ствердженого Яном Казимиром у спеціальній грамоті датованій 20 січня 1661 р. [20]. В цьому контексті цілком правомірною видається концепція книги, яка 5 років тому присвячувалася 15-річчю відновлення історичного факультету державного Франкового університету в Дрогобичі [9, 5]. У ній вперше наполягалося на тому, що витoki освітніх традицій Дрогобича сягають XIX ст., коли тут згідно офіційного дозволу від 1 вересня 1856 р.

була відкрита *державна* міська гімназія, яка, між іншим, на високому кваліфікаційному рівні виховувала значну частину учительських кадрів Дрогобицького повіту до 1918 р. включно [9, 5]. Нарешті, в міжвоєнний час гімназія так само отримала статус *державної* ім. короля Владислава Ягайла. Зрештою, після II Світової війни педагогічний інститут переїхав у Дрогобич, в якому практично досить добре збереглося гімназійне навчальне обладнання, не враховуючи, звичайно, навчального забезпечення ідеологічною літературою та підручниками. Наприклад, заняття фізкультури й надалі проводилося в північному дворик головному корпусу, у найдавнішому у Дрогобичі спортивному залі, збудованому ще в часі навчання Бруно Шульца та Фелікса Ляховича (після часткового знищення в часі Першої світової війни, зал був заново відбудований на початку 1920-х рр.). До речі, сьогодні там й надалі знаходиться центральний спортивний зал ДДПУ ім. І. Франка. Перелічувати спадок, залишений інституту в 1940-х рр. від колишньої гімназії, можна довго продовжувати, проте завдання даної розвідки не дозволяє вповні акцентувати увагу на тягості освітянської традиції Дрогобича, позаяк сама історія гімназії досі потребує джерельних пошуків, публікації архівних даних, а відтак і комплексного дослідження.

Аналіз досліджень. Як відомо, єдиною на сьогодні фундаментальною розвідкою, яка присвячена історії дрогобицької гімназії ім. Франца Йосифа I, є праця професора Зеновія Култиса побачила світ щойно у 1908 р. [30] Дослідники, що принагідно торкалися історії Дрогобицької гімназії за різні періоди з 1909 до 1939 рр., обмежувалися загальними міркуваннями та вивченням окремих питань. Тому історіографія є нечисленною, перш за все, пов'язана з працями польських істориків: директора гімназії Йосифа Староміського (Старомейського) [37], історика Мсціслава Мсцівуєвського [31], А. Горбовського [26], Є. Поточного [33], А. Кжановського [29], А. Пушки [34], С. Заборняка [44] та ін. Серед українських дослідників окремі аспекти з історії гімназії вивчали М. Мінчак [12], В. Винницький [6], В. Тустанівський [19], Т. Батюк [4], Р. Пастух [14], Р. Горак [7], В. Тельвак [18], Л. Тимошенко [9] та ін. Цінною для вивчення історії Дрогобицької гімназії є сучасна колективна праця дрогобицьких дослідників, присвячена історії м. Дрогобича від найдавніших часів до початку ХХІ ст. [13]. Відтак історія австрійського періоду гімназії після 1908 р. на сьогодні є недослідженою, не враховуючи останніх спеціальних джерельних публікацій, які розкривають історію гімназії лише за 1910 р. [10].

Мета статті полягає у спробі комплексного аналізу збережених на сьогодні документів дрогобицької гімназії ім. Франца Йосифа I за пері-

од 1914-1916 рр., які вдалося віднайти в українських та польських архівосховищах, і які найбільш повно дозволяють простежити розвиток головної освітянської установи Дрогобича тієї доби. Перш за все необхідно вивчити збережені навчальні звіти гімназії за 1914 – 1915 та 1915 – 1916 рр. З отриманими даними необхідно концептуально поєднати невідомий досі матеріал, зібраний в основному на шпальях польськомовних дрогобицьких газет 1914 р.: «*Reforma*» та «*Tygodnik Drohobyski*», інформаційні вістки яких передують подіям воєнного часу, а тому ілюструють буденне життя гімназії напередодні російської окупації міста Дрогобича. Важливим доповненням до справи є мемуарні спогади про військові операції російського генерала Олександра Каледіна, здійснені в Дрогобичі та його околицях впродовж 1914-1915 рр.

Виклад основного матеріалу. Останні кілька місяців перед війною дрогобицька гімназія, як і раніше, виконувала свої буденні освітянські завдання, а її керівництво традиційно долучало свій професорсько-викладацький колектив та учнів до культурного-релігійного життя міста. В січні 1914 р. місцева преса повідомляла про проведення в стінах гімназії внутрішньої «*моральної реформи*», згідно якої вчителі та учні переходили на особливу форму звертання у своєму спілкуванні, що зводило наказову форму до мінімуму [28]. Скажімо, коли вчитель раніше міг ганебно вилятися на учня за неготовність до уроку, то тепер він мусів це робити тільки за допомогою ввічливих звертань: «*Schanownny obywatelu szkolny...*» [28]. Як зазначалося, нова формула, впроваджена директором Й. Староміським, серйозно спричинилася до піднесення шкільної моралі, а також до вдосконалення психологічного стану та етики учнів [28].

18 січня 1914 р. директор гімназії разом із значною кількістю професорів та представниками молодіжних товариств були присутні на відкритті «Будинку єврейських сиріт» [24] (сучасний корпус історичного факультету), який був фондований нафтовим магнатом, політиком і мафіозі Якубом Файерштайном. На завершення урочистостей, після виголошення гебрейською та польською мовами молитви з Тори рабином доктором Маргулесом, в головному залі сиротинця гімназійний хор заспівав пісню польською мовою [24].

Варто також зауважити, що директор Й. Староміський перед війною брав участь і в політичному житті міста, позаяк керував серйозним навчальним закладом. Як виявилось, через свої зв'язки із Я. Файерштайном він усе своє життя був запеклим ворогом бургомистра Раймонда Яроша, що особливо проявлялося в часі виборів до гмінної ради м. Трускавця у січні 1914 р. [40]. З'ясувалося, що ці процеси негативно впли-

нули на життя гімназії. В цей час авторитет дирекції гімназії частково підупав у середовищі міста, оскільки між Й. Староміським та політиком євреєм паном Крепллом, який постійно публічно «*gnoił lany polityczne Staromejskiego*» [40]. Невипадково 28 лютого 1914 р. українська та єврейська національні громади вимагали від посла до сейму Яна Ступницького домогтися відкриття у Дрогобичі окремих гімназій: «*української для українців і німецької для євреїв*» [21]. Проте варто зазначити, що посол водночас мав обов'язок протектувати інтереси державної гімназії ім. Франца Йосифа I [27]. Так на одному із засідань сейму посол намагався вплинути на рішення Крайової шкільної ради щодо реформи дрогобицької цісарсько-королівської (далі – ц.-к.) гімназії, неодноразово зауважуючи: «*чи збирається шкільна рада реагувати на загальну кількість двійок в гімназії, що становить близько 40 %*» [27]. Йшлося також про дисциплінування діяльності директора Й. Староміського, який, незважаючи на свої досягнення в плані лібералізації гімназійного середовища, під кінець свого життя допускав серйозні педагогічні прорахунки в навчанні учнів [27]. Шкільна управа пообіцяла виправити ситуацію, проте, як відомо, війна завадила здійсненню ширших реформ.

Цікаво, що 28 травня 1914 р. газета «*Tygodnik Drohobycki*» повідомила громадськість міста, що у зв'язку із запланованими на вересень виборами до сейму деякі професори гімназії політизували процес навчання [39]. Як зазначалося, батьки учнів гімназії змушені були відверто агітувати та в майбутньому проголосувати за кандидатуру доктора Гальбана, який працював у гімназії, зважаючи на острах, що він із помсти буде «*ich synom dwójkę dawać*» [39]. Дійшло до того, що вчителі гімназії записували у свої приватні записники імена та прізвища родичів, які обіцяли проголосувати за кандидатуру Гальбана [39]. Таким чином, перед початком війни гімназія, замість того щоб активізувати свою молодь до воєнної ситуації, передовсім тих, хто входив до числа фізкультурних організацій «*Сокил*» і «*Пласт*», продовжувала вирішувати політичні справи, спрямовані в основному проти демократичних сил, які підтримувала більшість дрогобицьких міщан на чолі із бургомістром Раймондом Ярошом та його командою християнської народно-демократичної партії, яку він очолював [39].

30 травня 1914 р. журналісти міста опублікували відкриту апеляцію до директора гімназії і райця магістрату Й. Староміського, який за версією громадськості, у зв'язку із своєю поразкою у виборах у 1914 р., почав «*зганяти злість*» на тих учнях, батьки яких не проголосували за його кандидатуру [22]. Так, по завершенню II навчального півріччя, значна частина учнів гімназії штучно отримала негативні оцінки.

Журналісти публічно вимагали від дирекції змусити своїх професорів до об'єктивного завершення навчання в гімназії, позаяк це може спровокувати серйозне загальноміське невдоволення [22]. Як зазначалося, на екзаменаційний процес впливало загальне порушення дисципліни в середовищі професорів, які все більше проявляли в стосунку до своїх учнів нервовість, викликану, як зазначалося: *«не тільки недоспаними ночами і кепським настроєм, але й в окремих випадках потаємним расизмом, пияцтвом та політичними невдоволеннями»* [22]. Все це неодмінно відбивалося на *«бідному учневі, який все більше переживав за реакцію вчителя, аніж за свою відповідь на екзамені»* [22]. Щоправда таких вчителів у гімназії було обмаль, що не було визначальною ознакою в характеристиці діяльності установи в цілому [22]. Редакція не наважилася викрити надані анонімно прізвища вчителів, зазначивши лише предмети, з якими в учнів виникають необґрунтовані проблеми: історія, польська мова і математика [22]. Зауважимо, що визначити про кого саме йдеться з вчителів доволі важко, оскільки перед війною різні вчителі викладали згадані предмети у різних по віковій категорії класах. Скажімо, упродовж 1913 навчального року (далі – н. р.) історію у різних класах викладали: Антоній Огнєвський, Францішек Питель, Йозеф Байер, Людвік Фриштак, Мечислав Павловський, Казимир Плачек, Станіслав Шафаж та Юліян Войцеховський [35, 54–57]. Як би там не було, але упереджене оцінювання учнів все ж мало місце в навчальному процесі в часі політичних кампаній 1914 р., що дуже негативно вплинуло на середовище учнів та їх психологічний стан. Наприклад, 14 липня 1914 р. газета *«Tygodnik Drohobucki»* повідомила, що учень дрогобицької гімназії ім. Франца Йосифа I, ім'я та прізвище якого анонімно позначалося буквою «N.», намагався викинутися з вікна другого поверху будинку гімназії і вчинити самогубство. Як зазначалося: *«учень не міг пережити двійку з релігії»*, проте, на щастя, його колегам по класу вдалося врятувати хлопця [41].

Важливим джерелом до вивчення історії гімназії у «переддень» війни є дві рубрики газети *«Reforma»*, які публікувалися на її сторінках у травні і червні 1914 р. під назвою *«З нашої гімназії»*. Як зазначалося, незважаючи на певні політичні нюанси, гімназія продовжувала зберігати серйозний авторитет в Дрогобицькому повіті, а її *«виховний дух розходився по всьому повіті»*, що, в основному, зумовлювалося діяльністю директора Й. Староміського, який залучав свою гімназію до участі у найрізноманітніших сферах культурно-релігійного та суспільно-політичного життя [42]. Проте журналісти газети все ж присвятили свою розвідку критиці діяльності керівництва гімназії та декількох її профе-

сорів, які перетворили гімназію на фортецю зберігання старих підходів у вихованні та навчанні, що аж ніяк не відповідало передовим на той час європейським концепціям. Як зазначалося: *«панує в цій гімназії старий дух, стара метода виховання і навчання, яка ворога не хоче, не бажає також нічого чути про нові потреби суспільства, про нові потреби душі, яка в основному вже звільнилася з під давньої виховної рутини»* [42]. Таким чином, чи не вперше за історію навчального закладу громадськість вимагала реформи гімназії, стіни якої були нібито консервативною фортецею, яка стримувала проникнення програми *«громадського навчання»*, а її професори були *«німими слугами»* старої системи [42]. Зрештою, у діяльності директора Й. Староміського громадськість не спостерігала *«усвідомленого напрямку, який би відповідав потребам, волі та духові сучасного народу»* [42]. Відтак перед війною в очах інтелігенції повіту гімназія позиціонувалася, як *«фабрика таких людей, яких хотіла собі виховати віденська регентська влада, цілі якої виключно державні та соціальні»* [42]. Маючи у своєму складі чимало знаменитих професорів та дослідників, керівництво гімназії ніяк не погоджувалося на педагогічний експеримент, утримуючи навчальний заклад виключно *«на адміністративній стопі»* [42]. Критики зазначали, що в порівнянні зі Стрийською, Самбірською та Львівською гімназіями Дрогобицька значно відставала у розвитку, оскільки тут впродовж останніх кількох років кількість учнів не перевищувала 900, а її директор штучно стримував наплив нових учнів, як говорилося *«пан директор готовий святкувати ювілеї виміром, хоч і багатьох літ, проте малих заслуг»* [42]. Саме через консервативність у розвитку гімназії дрогобичани вже мали намір відкривати приватну гімназію і реальну школу, які аж ніяк не відповідали концепції урядника і директора Й. Староміського, який у свою чергу робив усе можливе, щоб за його життя цього не відбулося [42]. Дирекції було висунуто публічний протест, за яким вона повинна *«йти нога в ногу із потребами суспільства, для того аби виховувати правдиву людину»* [42]. Зазначалося, що якщо директор не підтримає цього гасла, редакція матиме за обов'язок постійно друкувати в рубриках найновіші переживання *«душі учнів гімназії»* з метою критики навчальної системи [42].

У наступних числах цієї ж газети було опубліковано приватного листа, який надійшов до редакції від анонімною, проте, званої в Дрогобичі особи, яка виступила на захист старих, але добрих методів виховання, при яких, як зазначалося, професор з одного боку міг *«бити ледарів»*, а з іншого був *«благодійником учнів»* [43]. Наголошувалося на тому, що саме із дрогобицької школи *«старого духу»* вийшли професори Ягел-

лонського університету – Віктор Чермак, Леон Стернбах, професор львівського університету – Олександр Колесса, директор учительської семінарії в Станіславові – о. Роттер, поет і вчений Іван Франко та інші відомі постаті [43]. До всього зазначалося, що за керівництва Й. Староміського ніякого поступу в гімназії не спостерігається, при цьому у різних педагогічних колах Перемишля та Львова авторитет Й. Староміського різко впав через його особистий характер [43]. Також дописувач зазначив, що попередні керівники гімназії, такі, як Карек'ярт чи Бєсядський ніколи собі не дозволяли залучати адміністративний апарат своєї влади для тиску на процес виборів, зокрема, через штучне виставлення двійок [43].

На нашу думку, не слід надмірно політизувати історію гімназії в цей час, адже вона продовжувала повноцінно здійснювати процес навчання, методичку і дидактику якого шкільна управа оцінювала на високому рівні. Невипадково за заслуги у педагогічній роботі 13 червня 1914 р. цар імператор (cezarz) номінував директора гімназії Й. Староміського та вчителя греко-католицького катехизису о. Полієктина Кмита титулами шкільних радників [32].

Перед початком війни учні гімназії, які входили до польського спортивно-військового товариства «Сокіл», завчасно проводили свою фізичну підготовку, що свідчить про усвідомлення наближення надзвичайної ситуації в середовищі керівництва цією молодіжною організацією. Наприклад, ще 29 березня 1914 р. президент цього товариства інженер Броніслав Вежинський організував нараду керівників відділів товариства: панів Слодського, Бурггардта, Срочинського і Хцюка (помилково надруковано, як Гцюка), які вибрали нових членів керівництва в особі інженера Леона Ройгта, пана Пйотровського, пана Шеффера і Лобоса, а також затвердили новий, сталий реєстр членів разом із молоддю у кількості 453 особи [38].

Drohobytch in Alarm (1914-1916)

В історіографії добре відомо, що I Світова війна розпочалася 28 червня 1914 р. з приводу вбивства наступника австрійського престолу династії Габсбургів, проте в історіографії міста Дрогобича відомості про окупацію міста російськими військами у 1914 – 1915 рр. є доволі скупими та суб'єктивними.

Після невдалої для австрійської армії Галицької операції, яка відбувалася впродовж 5 серпня – 13 вересня 1914 р., в околицях Дрогобича лінія фронту серйозно змінилася, позаяк австрійські війська стали розпорошеними, частина відступила до с. Лішня і направлялися в напрямку до Карпат, а частина разом із підрозділами Українських січових стріль-

ців до Борислава в напрямку на с. Кропивник. Разом з іншими частинами генерала Людendorфа українські січовики на лінії Самбір – Комарно – Дрогобич тримали оборону проти Третього (Кавказького) корпусу 8-ї російської армії генерала Олексія Брусилова, що наступали в напрямку Самбір – Перемишль [13, 121].

6 вересня в Дрогобичі розпочалася масова евакуація з міста. Докладний опис цієї евакуації нещодавно вдалося віднайти в особистому архіві дрогобицького судового канцеляриста, поляка Валеріана Улицького (згодом був убитий радянськими спецслужбами у Катині) [3]. Паніка, яка охопила місто в останні хвилини, була неймовірною, так як армія генерала Олексія Каледіна вже минула лінію Стрия. Люди не встигали на останній потяг, який вирушав з центрального вокзалу в напрямку на Дорожів – Самбір – Перемишль – Краків [3, 3–5].

Із мемуарів російського генерала Ернеста Георгієвича фон Валя, який від 14 травня 1914 р. був призначений старшим ад'ютантом відділу генерального квартирмейстера штабу 11-й армії Російської імперії, дізнаємося про серйозний маневр кінної кавалерії генерала О. Каледіна в околицях Дрогобича, який властиво й пришвидшив час окупації міста [5, 11–12]. Незважаючи на те, що генерал був невдоволений рішенням командування підпорядкувати його сили наказам генерала Афанасія Цурикова, О. Каледін, у зв'язку із загостренням військової ситуації, все ж ревно виконував окупаційні плани керівництва [5, 11–12]. Як виявилось в часі 14–15 вересня Українські січові стрільці поволі відступали до Карпат, цим скористався О. Каледін, який віддав наказ кінноті просуватися в напрямку на Дрогобич з метою ліквідації можливого ворожого обходу з крайнього лівого флангу фронту. Причиною маневру було те, що зведена кавказька дивізія генерала-лейтенанта Олександра Павлова змушена була відступати до Підбужа [5, 12]. Відтак генерал О. Каледін повинен був швидкими темпами вступити в Дрогобич, що й сталося, за офіційною версією під ранок 16 вересня, позаяк залишки фронтової лінії у Верхніх Гаях остаточно були прорвані [13, 121]. Варто зазначити, що час окупації міста 16 вересня є неточним, так як на той час армія О. Каледіна давно перейшла р. Дністер [5, 12–13]. Вважаємо, що Дрогобич був захоплений перед 10 вересня різними частинами російської армії: кінною дивізією О. Каледіна та 4-ма полками донського козацького кінно-артилерійського дивізіону і туркестанської кінно-гірської батареї генерал-майора Олександра Багалдина [5, 12]. Безпосередньо 16 вересня 1914 р. в Дрогобичі було офіційно запроваджено окупаційну владу і адміністрацію, а 19 вересня у дію вводилася постанова воєнного генерал-губернатора Галичини

графу Бобринського, яка була видана у Львові стосовно нових порядків в стосунку окупації краю [16, 8].

Також відомо, що в околицях Дрогобича бої велися з перемінним успіхом принаймні до кінця жовтня 1914 р. Наприклад, у згаданих мемуарах зберігся докладний опис серйозної сутички між ахтирськими гусарами кінноти О. Каледіна та австрійською кавалерійською дивізією, яка відбувалася 6 жовтня 1914 р. на пагорбі в с. Нагуєвичі [5, 13], де в цей час також перебувала і третя група командира УСС Степана Шухевича [2]. Вочевидь невеликі контрнаступальні операції під Нагуєвичами були зумовлені прагненням австрійського командування відвоювати Дрогобич в найближчий час, оскільки під час евакуації був законсервований і зупинений стратегічний об'єкт – нафтопереробна рафінерія «*Galicia*», яку сподівалися відвоювати як найшвидше [15, 96].

Варто зазначити, що в жовтні 1914 курінь УСС під проводом С. Шухевича відзначився в боях за Борислав і південні околиці Дрогобича. В цей час Дрогобич, часто погодинно переходив із рук в руки [17, 303]. Є відомості, що 20 жовтня сотня І. Коссака на короткий час все ж здобула Дрогобич [2, 23]. Вдалося з'ясувати, що в числі цих підрозділів були як колишні випускники, так і дійсні учні дрогобицької гімназії імені Франца Йосифа І. В цілому, «*Дрогобицька операція 1914 р.*» зі сторони російського командування позиціонувалася радше демонстрацією своєї військової сили [5, 13–15]. Хоча насправді бої за Борислав, Східницю, Кропивник і напрямок на Ісайю були більш затяжними для росіян через контрнаступи і відважні вилазки підрозділу УСС, який проявляв сейрозну боєздатність [1]. Через це у Східниці було створено тимчасову ставку О. Каледіна, звідки безпосередньо віддавалися накази [5, 19, 21].

Besetzung

Важливі джерельні вістки про життя гімназії впродовж 1914 – 1916 рр. знаходимо на сторінках навчального звіту цієї установи, друкування яких було відновлено в 1917 р., тобто лише за 2 роки після визволення м. Дрогобича австрійською армією [36].

На початку серпня 1914 р., в момент вибуху війни, кілька членів вчительського складу вступило до ц.-к. армії, а два професори та кілька десятків учнів увійшли до Польського легіону [36, 4]. Так само частина українських професорів та учнів вступила до лав легіону УСС. У звіті за 1914 – 1915 рр. було укладено рідкісний для історії нашого міста реєстр цих професорів та учнів з ґрунтовними уточненнями типів підрозділів, у яких освітяни проходили службу [36, 4].

Таблиця № 1.

Особовий склад професорів дрогобицької гімназії ім. Франца Йосифа I, які мобілізувалися до австрійської армії у 1914 р.

№ п/п	Ім'я та прізвище вчителя	Посада в гімназії	Звання та підрозділ	Бойові відзнаки	Додаткові дані
1.	Чеслав Хобжинський	заступник вчителя	–	–	учасник від початку війни
2.	Людвік Фриштак	заступник вчителя	підпоручик 13-го польського піхотного легіону (ППЛ)	медаль «Signum laudis»	двічі поранений
3.	Едмунд Гібчинський	заступник вчителя	–	–	учасник від початку війни
4.	Оваде Гольдберг	заступник вчителя	рядовий запасу 15-го ППЛ	–	–
5.	Євстахій Гамерський	заступник вчителя	однорічний мисливець при артилерії	–	учасник від початку війни
6.	Адольф Ямполлер	екзаменатор, заступник вчителя	підпоручик посполитого руху	–	учасник від початку війни
7.	Роберт Ловелл	асистент при навчанні малювання	солдат ППЛ	–	служив від початку серпня 1914 р. початку війни
8.	Ян Мидляж	вчитель	резервний рядовий запасного 16-го піхотного полку районної оборони	–	–
9.	Ян Новосельський	екзаменатор, заступник вчителя	хорунжий артилерії	–	учасник від початку війни; в березні 1915 р. потрапив у російський полон

10.	Генрик Пінкас	заступник вчителя	надпоручик 57-го ППЛ	–	учасник від початку війни
11.	Зигмунд Райс	професор	солдат ППЛ	–	вступив до армії у серпні 1914 р.
12.	Юзеф Врубель	професор	поручик 32-го піхотного посполитого руху	–	учасник від початку війни
13.	Францішек Заморський	вчитель	поручик 33-го піхотного посполитого руху	–	учасник від початку війни

Серед двох особистих справ вчителів гімназії, які збереглися до нашого часу з архіву гімназії є виняткова справа вчителя Францішека Заморського, за якою можна реконструювати біографію та кар'єру педагогічної діяльності рядового вчителя в дрогобицькій гімназії до 1932 р. включно [8]. Як виявилось, Ф. Заморський народився 14 вересня 1874 р. в Тарнові в польській родині [8, 7]. Впродовж 1892 – 1895 рр. навчався у тарновській вчительській семінарії. 19 вересня 1900 р. Ф. Заморський проходив підвищення кваліфікації у краківській гімназії III ступеня [8, 7]. Впродовж 1900 – 1904 рр. він навчався у Краківському університеті на філологічному відділі із поглибленим вивченням польської та німецької мови, де 18 листопада 1909 р. отримав диплом вчителя [8, 7зв.]. Натомість педагогічна кар'єра Ф. Заморського розпочалася значно раніше, оскільки починаючи із 1896 р. він працював і різних приватних і державних гімназіях Кракова, і лише 1 вересня 1910 р. почав викладати в Дрогобичі [8, 2зв.]. Таким чином в дрогобицькій гімназії часто працювали вчителі, які перед тим проходили серйозний вишкіл у передових гімназіях імперії. З початком війни, 1 серпня 1914 р. Ф. Заморський добровільно мобілізувався у австрійську армію, в якій прослужив до 1 вересня 1918 р., отримавши звання підпоручника [8, 8]. В часі українсько-польської війни він так само добровільно продовжував виконувати свої обов'язки, тепер уже в польському війську (з 18.07.1920 до 17.11.1920) [8, 8].

Як бачимо, ще в серпні 1914 р. працівники та учні гімназії почали записуватися в різні підрозділи австрійської армії, серед яких також і в лави УСС. Незважаючи на певне політичне протистояння, яке вже назрівало в 1917 р. між поляками та українцями, дирекція все ж опублікувала списки всіх своїх учнів, у тому числі і січових стрільців.

Таблиця № 2.

*Особовий склад учнів дрогобицької гімназії ім. Франца Йосифа I,
які мобілізувалися до австрійської армії у 1914 рр.*

Назва під-розділу	Імена та прізвища учнів
Легіон Українських Січових Стрільців	Ігнацій Харкавців, Іван Чаповський, Володимир Дуцько (Дучко?), Михайло Головей, Сабин (Свген) Ясеницький (3 сотня [2, 148]), Петро Яворський, Василь Коссак (1 сотня [2, 145]), Євстахій (Ілько) Кузан (5 сотня [2, 150]), Лука Луців (5 сотня [2, 151]), Іван Марків, Теодор Мартин, Михайло Матчак (5 сотня [2, 150]), Михайло Мінчак (5 сотня [2, 150]), Тимофій Робак, Михайло Стецюк (5 сотня [2, 150]), Євстахій Знак, Петро Знак
Польський Піхотний Легіон	Станіслав Бергер, Станіслав Бороньський, Людвік Бучинський, Юзеф Холева, Леопольд Холева, Адама Дуда, Антоні Дуда, Адам Галінський, Казимир Гайнош, Станіслав Янчалець, Станіслав Круль, Броніслав Кумор, Владислав Печко, Артур Шолленбергер, Владислав Тенча, Михайло Зельонка
Інші частини австрійської армії	Хайм Анкер, Адам Арвай, Арон Бадіан, Михайло Банась, Саламон Баумгартен, Максиміліан Бергверк, Сало Бергверк, Самуель Блауанг, Йоахім Білас, Абрагам Блох, Юзеф Блог, Володимир Борович, Альбін Бульфан, Антоні Харув, Владислав Хітри (Хитрий?), Владислав Целінський, Ян Чупкевич, Мечислав Дангофнер, Ян Данилишин, Юзеф Добровський, Генрик Дінстаг, Адольф Дорнстраух, Бенямін Дорнстраух, Ян Дубик, Юзеф Думін, Кароль Дзюбка, Марцелі Елясевіч, Владислав Елясевіч, Олексій (Олекса) Фарима, Маркус Файрштайн, Михайло Фрайт, Іван Франко, Казимир Фріц, Філіп Фухсберг, Вільгельм Фухсберг, Генрик Гартенберг, Саламон Гассер, Леон Гетрой, Мечислав Гінтер, Антоній Готкович, Леон Готліб, Озіаш Готліб, Герман Грауер, Мечислав Гренік, Якуб Гросфельд, Самсон Галламанн, Беріш Гальберштайн, Якуб Гальберштайн, Ісер Гальперн, Зигмунд Гальперн, Абрагам Гассман, Емануель Гаусер, Володимир Гаврилів, Юзеф Гайбер, Едмунд Гайбьєр, Леопольд Гаймберг, Натан Гаймер, Ізак Генефельд, Іван Геврик, Пайлет Горович, Зигмунд Ірла, Микола Іваник, Зенон Янушке, Генрик Яноцький, Володимир Ярецький, Михайло Ярема, Еліаш Яворський, Мойсей Йосефсберг, Самуель Йосефсберг, Юзеф Качмарський, Еліаш Калічак, Герман Каммерманн, Кароль Кавецький, Вітольд Келлер, Євстахій Клоць, Владислав Кордек, Абе Корнблог, Ян Ковалюв (Іван Ковалів?), Станіслав Ковалюв (Ковалів?), Бенямін Катарба, Юліуш Козолубський, Давід Крайсберг, Мойсей Крайсберг, Михайло Ляхович, Юзеф Ліндер, Герш Ліппнер, Петро Лех, Генрик Льовенберг, Макс Лювенберг, Василь Лемех, Теодор Логін, Петро Лучечка, Ян Мачек, Кароль Мачек, Мартин Мазур, Давід Метаномський, Корнель Метаномський, Антоній Меджицький (Модрицький), Тадеуш Мігельський, Александр Млинкевич, Леон Морскій, Тадеуш Намачинський, Микола Немілович (Німілович), Якуб Оберлендер, Віктор Осмакевич, Здіслав Полівчак, Бенямін Раббах, Мар'ян Рехнер, Макс Райхман, Леон Рінгель, Шає Рот, Ізраель Ротенберг, Юліуш Рудерманн, Герман Сандіг, Йонаш Шурмахер, Матес Шрайєр, Матес Шварц, Юзеф Сікора, Микола Сов'як, Стефан Стецик, Юзеф Стоєр (Штоєр?), Йонаш Стіль (Штіль?), Михайло Стоцький, Адам Стоффер, Францішек Струс, Леон Струтинський, Олексій Сусюк, Юзеф Шандровський, Володимир Шипайло, Францішек Шледзюна, Еліаш Снятинський, Хайм Табак, Мойсей Табак, Нафталя Табак, Якуб Танненбайм, Геронім Тхужельський, Абрагам Тайтельбаум, Маурицій Тайтельбаум, Нуссен Теппер, Валерій Томашек, Мечислав Турнгайм, Юзеф Уленський, Казимир Урбанович, Генрик Вальд, Герман Валь, Саламон, Вагман, Мечислав Васілевський, Дмитро Ваврик, Михайло Ваврик, Станіслав Важний, Самуель Вайс, Кароль Вернер, Василь Веселій, Володимир Веселовський, Герман Віксель, Леон Вінтер, Михайло Радевич-Винницький, Стефан Радевич-Винницький, Станіслав Вішньовський, Йосиф Войтович, Іван Вовк, Едвард Зуцкерберг, Гжегож Зимин, Владислав Жук

У період шкільного 1914-1915 н. р., через окупацію Дрогобича російськими військами, навчання не могло відбуватися. Перші офіційні патрулі російської армії, які прибули в Дрогобич 16 вересня 1914 р., не заподіяли жодної шкоди гімназії [36, 3]. Проте через кілька днів присутність окупантів далася в знаки. Після того, як 20 вересня відділ козаків був розквартирований в приміщенні гімназії, військові почали варварськи нищити матеріальні цінності закладу: було знищено обладнання для навчання в кабінетах, канцелярське знаряддя в кабінеті директора Й. Староміського тощо [36, 3]. Після цього професори гімназії – доктор, завідувач українською бібліотекою Володимир Більчак та професор, вчитель латинської мови Юзеф Шабовський відправилися із скаргами до полковника донського козацького корпусу Дмитра Сазонова (з 23.09.1915 р. – генерал-майор, згодом учасник білого руху). Полковник особисто відвідав гімназію, після чого віддав наказ козакам не тільки припинити будь-який розбій в будинку і на його подвір'ї, але й оголосив заклад в статусі його особистої опіки [36, 3]. Однак рядові козаки, відходячи з будинку, як зазначалося у звіті «з ненависті» вчинили ще більший розбій, ніж раніше [36, 3]. Після цих подій в місті запанував спокій, що дозволило впорядкувати гімназійну канцелярію директора, а 4 професори, які залишилися в Дрогобичі – гр.-кат. священик Полієкт Кміт, професор Іван Немцов, Володимир Більчак та професор Юзеф Шабовський почали відновлювати та організувати роботу з гімназійною молоддю [36, 3].

До кінця жовтня 1914 р. спрощена програма навчання в гімназії не могла відновитись через те, що в околичних селах в напрямку до Самбора відбувались періодичні сутички із підрозділами УСС. Під час окупації почесним російським старостою було призначено – Рапога, який на початку жовтня погодився на поновлення навчання в гімназії [36, 3]. 15 жовтня дирекція розпочала вступний запис та урочисту конференцію, під час якої до міста, з тилу, раптово зайшов австрійський патруль [36, 3]. Кілька днів перед цими подіями староста Рапога змушений був тікати із дрібними підрозділами до Тустанович, позаяк ставка генерала О. Каледіна була у Східниці. 21 жовтня розпочався II контрнаступ російських частин на Дрогобич, під час якого у місто вступив так зв. «карний відділ», який складався виключно із донських козаків [36, 3].

В часі II-го взяття Дрогобича у місті відбувались свавілля зі сторони донського козацтва [13, 121], які масово грабували багаті крамниці єврейських купців, серед них навіть було спалено будинок і крамницю батька Бруно Шульца – Якуба, який на той час вже встиг евакуюватися до Відня [23, 8]. Ці події свого часу відобразив у своїх рисунках відомий польський художник, дрогобичанин Фелікс Ляхович [25, 124–125]. Як

зазначалося у звіті гімназії: *«цілий тиждень козаки палили міські будинки, нищили магазини, грабували людей на вулицях, нищили приватні помешкання»* [36, 3].

21 жовтня гімназія ім. Франца Йосифа I теж переживала подібний стан. В будинку гімназії було розквартировано підрозділи російських жовнірів, які вчинили особливий погром: *«практично повністю знищили кабінет фізики та натуральної історії, розбивали скляні прилади, палили книги з бібліотек, а також пошкодили чимало іншого інвентаря»* [36, 3]. Згадані раніше професори вкотре звернулися по допомогу до офіцерів, проте, окрім обіцянок, вже ніяких наказів не віддавалося. Погроми в гімназії тривали до грудня 1914 р., допоки окупаційна влада не розпорядилася розмістити у кількох залах гімназійного будинку Добровичиний Комітет, що поклало край розбоям [36, 3].

У цілому, за час окупації 1914 – 1915 рр. найбільше постраждали фонди бібліотек, архіву та кабінетів гімназії [36, 33–34]:

1. у вчительській бібліотеці було знищено 568 справ у 623 томах загальною вартістю 2 100 корон;
2. у польській бібліотеці, яка до війни налічувала 2 191 справу в 2 974 томах, було знищено 147 справ у 183 томах; було пошкоджено і спалено чимало книг, що в цілому складало вартість у 1 500 корон;
3. українська бібліотека, яка нараховувала 1 000 томів, вартістю 2 500 корон була повністю знищена, що свідчить про антиукраїнський характер російської окупаційної влади;
4. у німецькій бібліотеці, яка налічувала 707 справ у 1 137 томах, було знищено 521 справу (821 том), вартістю 2 000 корон;
5. у бібліотеці для вбогих учнів, яка налічувала 1 293 книги – 715 було знищено на загальну вартість 2 000 корон;
6. кабінет фізики було повністю розгромлено, а загальна вартість збитків складала 30 000 корон;
7. природничий кабінет поніс втрат на суму 20 000 корон;
8. у кабінеті малювання, в якому зберігалось 3 000 малюнків, половину було знищено на суму 1 000 корон;
9. в кабінеті географії, де зберігалось 342 твори мистецтва та муляжів – 162 було знищено на суму 3 000 корон;
10. музейну нумізматичну колекцію гімназії вартістю 300 корон було викрадено;
11. обладнання гімнастичного залу було знищено на суму 2 768 корон 80 галлерів;
12. повністю знищено обладнання для ігор та забав на загальну суму 955 корон 20 галлерів;

13. комплекти шкільних підручників із вчительських шаф знищено на суму 305 корон;
14. музичні інструменти були знищені на суму 2 070 корон;
15. обладнання фотографічного гуртка знищено на суму 800 корон;
16. вартість знищеного навчального обладнання (лавки, парти тощо) складала 17 718 корон.

Таким чином загальні збитки гімназії склали 88 717 корон, що в наступний 1915-1916 рр. аж ніяк не дозволяло керівництву швидко закупити необхідне, позаяк бюджет у гімназії був обмежений воєнним часом. Надмірне варварство росіян стосовно книг, які зберігалися в гімназії цілком відповідало 4-му («забороняється продаж у книжкових магазинах і кіосках, а також видача для читання з бібліотек на російській мові і «малорусском наречіи», які видані не в межах Російської імперії. Всі ці книги повинні бути складені в окремому місці за вказівкою місцевої влади») та 5-му («заборонялося продавати та видавати для читання бібліотечні книги написані іншою мовою чи мовними діалектами окрім російського, а також тих книжок, тексти яких мали ворожий характер по відношенню до російської влади і російського народу») параграфам постанови графа Бобринського від 19 вересня 1914 р. [16, 11–12]. Друкування іншомовних видань теж заборонялося, у зв'язку із чим щорічні звіти гімназії в часі окупації перестали друкувати. Порушення цієї постанови передбачало 3 місяці тюрми або штраф у розмірі 3 000 крб. [16, 12].

14 травня 1915 р. австрійські війська увійшли до Дрогобича, що сприяло відродженню гімназії, хоча в цей же день кілька десятків учнів пройшли мобілізацію [36, 4]. У серпні 1915 р. учні, які брали участь у легіонах австрійської армії, отримали можливість скласти літні екзамени [36, 3]. На початку вересня 1915 р. з евакуації в Дрогобич повернулася основна частина професорсько-викладацького складу, силами якого було повністю відновлено навчання [36, 4].

Навчальний 1915/1916 рік розпочався 1 вересня урочистою літургією, яка відправлялася у парафіяльному костьолі Св. Ворфоломея. В цей час записалося 639 учнів стаціонарної форми та 62 приватної, яких було розподілено у I-му півріччі на 17 відділень, а в II-му на 19 [36, 45]. Неочікуючи напливу такої кількості молоді, дирекція не мала можливості розмістити учнів у будинку гімназії, у зв'язку із чим було заореновано 4 навчальні зали у польській бурсі ім. Адама Міцкевича [36, 45].

9 вересня, а згодом і 19 листопада 1915 р. учні та вчителі гімназії організовували урочистості, приурочені вшануванню пам'яті дружини цесаря Єлизабет [36, 45].

Екзаменаційна комісія розпочала свою роботу одразу із відновленням процесу навчання, і впродовж 21, 22 та 23 вересня 1915 р. провела письмовий екзамен для учнів, які не змогли раніше скласти іспити [36, 45].

У звіті гімназії дирекція повідомила, що їй невідомо докладно про місяць перебування своїх вчителів та учнів під час війни, а про деяких вчителів інформація була взагалі відсутня через зникнення безвісти або у зв'язку з перебуванням на далеких фронтах [36, 4]. Таким чином, керівництво намагалося нагромадити якомога більше відомостей про долі своїх випускників, учнів та професорів.

Навіть під час відновлення навчання серед учнів гімназії завжди були добровольці, які посеред року мобілізувалися до армії. Скажімо, впродовж навчального 1915 – 1916 рр. до армії вступило чимало учнів V – VII класів.

Таблиця № 3.

Особовий склад учнів дрогобицької гімназії ім. Франца Йосифа I, які мобілізувалися до австрійської армії упродовж 1915 – 1916 рр.

№п/п	Ім'я та прізвище учня	клас
1.	Тадеуш Заячковський	V
2.	Юзеф Войтович	Vб
3.	Стефан Ракочи	Vц
4.	Казимир Лев	Vц
5.	Тадеуш Смольницький Фабіан Пехтольд	VIa
6.	Ісаак Нойбауер	VIa
7.	Рафаель Магер	VIa
8.	Озияж Гельзер	VIa
9.	Адольф Арцт	VII
10.	Леон Грауер	VII
11.	Нахман Гіршгаут	VII
12.	Мордхе Йосефсберг	VII
13.	Ізреель Шайнер	VII
14.	Мечислав Сольчак	VII
15.	Кароль Домадзерський	VIII
16.	Вольф Еренфельд	VIII
17.	Станіслав Шайна	VIII

Після визволення Дрогобича дирекція гімназії змушена була кардинально реорганізувати професорсько-викладацький колектив, оскільки, значна його частина брала участь у війні, а частина ще не повернулася з еміграції. Директором гімназії продовжував залишатися Й. Старо-

міський, який тоді вже мав VI педагогічний ранг, а також був обраний заступником керівника ц.-к. Окружної шкільної ради [36, 11]. Більшу частину 1914 –1915 шкільного року він перебував на еміграції в Празі, де керував II-ма науковими курсами, а також управляв ц.-к. екзаменаційною комісією [36, 11].

Поряд із директором влітку 1915 р. навчання організовували 45 вчителів з них 29 – сталих вчителів та 25 вчителів – на заміні [36, 11–19], які приступили до виконання своїх педагогічних обов’язків з листопада 1915 р., оскільки значна частина вчителів перебувала досі в евакуації.

Таблиця № 4.

Особовий склад професорсько-викладацького складу дрогобицької гімназії ім. Франца Йосифа I впродовж 1914 – 1916 рр.

№ п/п	Ім'я та прізвище вчителя	Посада і вчене звання	Інформація про перебування в евакуації	Основні обов'язки та навчальна спеціалізація
<i>Стала форма контракту</i>				
1.	Юзеф (Йосиф) Стромський (Старомейський)	ц.-к. радник, директор VI рангу, заступник керівника ц.-к. Окружної Шкільної Ради, делегат міської ради до Відділу промислової школи, презес товариства колонії вакаційної для учнів дрогобицької гімназії	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації в Празі, де керував II-ми науковими курсами, а також управляв ц.-к. екзаменаційною комісією	–
2.	Юзеф Байер	вчитель	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації в Празі, де викладав на наукових курсах	завідувач кабінету географії, класний керівник 6 а класу; з 4.11.1915 викладав історію та географію
3.	Володимир Бірчак	доктор, професор	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації в Празі, де викладав на наукових курсах	завідувач українською бібліотекою для молоді; з 1.09.-3.11.1915 р. викладав грецьку та українську мови
4.	Юзеф Брашка	професор	?	слідкував за виконанням відпусток; виконував обов'язки вчителя в гімназії містечка Біла
5.	Альфред Бродницький	вчитель	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації у місті Грац, що на пд.-сх. Австрії (центр Штірії), де викладав на наукових курсах	завідувач вчительської бібліотеки; кл. керівник 3 б кл.; з 4.11.1915 викладав польську мову, історію та географію

6.	Францішек Хжонстовський	професор VIII рангу	впродовж 1914/1915 навчального року перечікував російську інвазію у Львові	призначений до ц.-к. реальної школи у Львові
7.	Теофіл Ербен	професор VII рангу	?	переведений в Дрогобич з ц.-к. I-ї гімназії в Станіславові; перебував у відраженні
8.	Ян Йончек	професор	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації у місті Грац, що на пд.-сх. Австрії (центр Штірії), де викладав на наукових курсах	завідувач кабінету фізики; кл. керівник 4а класу; в I півріччі викладав математику, фізику та каліграфію; в II півріччі – математику і фізику
9.	Леон Яворський	професор VIII рангу	?	переведений в Дрогобич з ц.-к. жіночої семінарії в Бережанах; як і до війни перебував на своїй службовій посаді
10.	Томаш Єдлінський	професор, помічник директора в канцелярських та адміністративних справах	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації у Відні, де був дійсним членом ц.-к. Екзаменаційної комісії «II Vereinsgasse»	завідувач гімназійних видань, в тому числі звітів; кл. керівник 7 ел., вчитель польської та латинської мов, починаючи з 1.09.1915 р.
11.	Станіслав Карвовський	вчитель	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації у Новому Сончу (Малопольща)	вчитель гімнастики з 4 листопада 1915 р.
12.	о. Полієкт Кміт (Кмит)	гр. -катол. священник, професор VII рангу, ц.-к. шкільний радник, титулярний радник єпископської гр.-кат. Консисторії в Перемишлі, екзаменатор синодальний	впродовж 1914/1915 р. не числився в складі викладачів гімназії	викладав гр.-кат. катехизм,
13.	Юзеф Ковальчик	вчитель	?	виконував обов'язки вчителя в приватному гімназії в Закопаному
14.	Юзеф Кретц	професор	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації у Відні, де викладав на наукових курсах	направлений до Дрогобича із Золочівської ц.-к. гімназії; з 4.11.1915 р. викладав німецьку мову
15.	Михайло Міршевський	професор	?	залишений на попередньому місці роботи на посаді вчителя ц.-к. гімназії в Самборі

16.	Войцех Моронь	професор	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації у Празі	переведений до Дрогобича з Бучацької ц.-к. гімназії; з 1.12.1915 р. викладав польську, латинську та грецьку мови, в окремих класах історію і географію
17.	Іван Немцов	професор VIII рангу	під час російської окупації 1914/1915 перебував в Дрогобичі разом із родиною	з 1.09.1915 р. викладав російську мову, математику та пропедевтику філософії
18.	Ян Мидляж	вчитель	від серпня 1914 р. перебував у війську	–
19.	Антоній Огневський	професор	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації в м. Табор (Пд. Чехія)	завідувач кабінету натуральної історії; скарбник учнівської ошадної каси; з 1.09.1915 р. викладав географію та натуральну історію
20.	Францішек Питель	професор	?	виконував обов'язки вчителя в ц.-к. гімназії в Кракові
21.	Зигмунд Райс	професор	впродовж 1914/1915 навчального року перебував на службі у ППЛ	з 1.09.1915 р. викладав німецьку мову та історію
22.	Юзеф Шабовський	професор	впродовж 1914/1915 навчального року перебував на службі у ППЛ	кл. керівник VIII кл., з I півріччя вчитель латинської та грецької мов
23.	Ервін Шлінглер	професор	впродовж 1914/1915 навчального року перебував на курсах наукових у Відні	завідувач польською бібліотекою для молоді; кл. керівник 2 а кл.; з 1.09.1915 р. викладав польську та латинську мови, історію
24.	Зигмунд Шнайдер	професор	впродовж 1914/1915 навчального року керував науковими курсами у Празі та ц.-к. екзаменаційною комісією	співзавідувач кабінету натуральної історії, кл. керівник 6 б. кл.; з 1.09.1915 р. викладав географію, математику та натуральну історію
25.	Юзеф Срочинський	професор VIII рангу	?	направлений до Дрогобича з ц.-к. І. гімназії в Станіславі з ізбереженням посади
26.	ксьондз Валентин Точек	професор VIII рангу, катехит	впродовж 1914/1915 навчального року виконував обов'язки душпастера в польському костелі у Відні	викладав римо-католицький катехизм

27.	Юзеф Врубель	професор	впродовж 1914/1915 навчального року перебував у рангу поручика в австрійській армії	викладав математику та історію
28.	Францішек Заморський	вчитель	виконував військову службу від серпня 1914 р.	–
29.	Адам Засовський	професор	впродовж 1914/1915 навчального року викладав на наукових курсах у Відні	завідувач німецької бібліотеки для молоді; кл. керівник 6 а кл.; з 1.09.1915 р. викладав польську та німецьку мови
<i>заступники вчителів (на посаді змінного вчителя)</i>				
30.	Якуб Блат	екзаменатор, заступник вчителя	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації в Берліні	кл. керівник 7б кл.; з 1.09.1915 р. викладав латинську та грецьку мови, а також історію
31.	Чеслав Хобжинський	заступник вчителя	від серпня 1914 р. перебував у війську	?
32.	Людвік Фриштак	заступник вчителя	від серпня 1914 р. перебував у війську в званні надпоручика	?
33.	Едмунд Гібчинський	заступник вчителя	від серпня 1914 р. перебував у війську	?
34.	Овадє Гольдберг	заступник вчителя	впродовж серпня 1914 – січня 1916 р. перебував у війську	в II-му півріччі викладав латинську та німецьку мови
35.	Євстахій Гамерський	заступник вчителя	від серпня 1914 р. перебував у війську	?
36.	Адольф Ямполлер	екзаменатор, заступник вчителя	від серпня 1914 р. перебував у війську у званні надпоручика	?
37.	о. Макарій Каровець	заступник вчителя	–	викладав гр.-кат. катехизис
38.	Владислав Келановський	екзаменатор, заступник вчителя	перебував у війську	?
39.	Зигмунд Ліфшітц	заступник вчителя	перебував у війську	?
40.	Мар'ян Лох	заступник вчителя	перебував у війську	?
41.	др. Барух Маргулес	екзаменатор, заступник вчителя	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації у Відні, де викладав на наукових курсах	викладав курс Мойсеєвої віри

42.	Михайло Мільський	заступник вчителя	перебував у війську	?
43.	Владислав Неділя	екзаменатор, заступник вчителя	–	кл. керівник 1б кл.; від 1.12.1915 р. викладав польську та латинську мови, а також географію та каліграфію
44.	Ян (Іван?) Новосельський	екзаменатор, заступник вчителя	від серпня 1914 р. служив у австрійській армії; з березня 1915 р. перебував у російському полоні	?
45.	Микола Нич	екзаменатор, заступник вчителя	служив у австрійській армії	?
46.	Мечислав Павловський	заступник вчителя	впродовж 1914/1915 навчального року перебував у Стрию	з вересня 1915 р. викладав польську, латинську та німецьку мови
47.	Генрик Пінкас	заступник вчителя	від серпня 1914 р. служив у австрійській армії, де отримав звання надпоруччика	?
48.	Йоахім Шнайдер	заступник вчителя	впродовж 1914/1915 навчального року пережив російську окупацію у Львові	З 1.09.1915 р. викладав латинську, грецьку та німецьку мови, а також історію і географію
49.	Фбрагам Сільбершютц	екзаменатор, заступник вчителя	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації у Відні, де викладав на наукових курсах	кл. керівник 4ц класу; від 4 листопада викладав латинську, грецьку та німецьку мови, а також історію
50.	Ян Стінцінг (Стінзінг?)	заступник вчителя	–	кл. керівник 2 ц класу; від 22.09.1915 р. викладав польську та німецьку мови, а також історію, географію і каліграфію
51.	Юліан Сулковський	заступник вчителя	впродовж 1914/1915 навчального року перебував в евакуації в м. Оставі Моравській (Пн.-Сх. Чехія), де викладав на наукових курсах	кл. керівник 6б класу; від 1.09.1915 р. викладав латинську та грецьку мови, а також історію
52.	Станіслав Шафаж	заступник вчителя	–	
53.	Владислав Жарнецький	екзаменатор, заступник вчителя	–	виконував обов'язки вчителя в приватній гімназії в Закопаному

54.	Роберт Ловвель	асистент на уроці малювання	від серпня 1914 р. служив в ППІЛ австрійської армії	–
-----	----------------	-----------------------------	---	---

Як бачимо, під час війни частина вчителів продовжувала свою педагогічну кар'єру в евакуації: хто в екзаменаційних комісіях, а хто в наукових курсах, і лише кілька вчителів залишилося в Дрогобичі. Після визволення міста, очевидним став брак вчителів (дехто ще не вернувся із фронту чи евакуації), через що шкільна управа перевела до дрогобицької гімназії вчителів із інших гімназій королівства Галичини і Лодомерії, при цьому не завжди ці вчителі мали відповідну категорію. У зв'язку із браком вчителів з навчальних планів дрогобицької гімназії було знято викладання надобов'язкових предметів [36, 19].

Впродовж 1914 – 1916 рр. в гімназії продовжував працювати допоміжний персонал, серед них обов'язки терціана виконував Адам Стоффел, який під час російської окупації залишався в Дрогобичі, а також помічники терціана Теодор Параняк та Станіслав Шпак [36, 19].

В зв'язку із воєнними діями, чимало викладачів було переведено до інших навчальних закладів, скажімо: С. Яремко до філії дрогобицької ц.-к. гімназії у Самборі (з 23.09.1915 р.), Я. Калафарський – ц.-к. гімназії в Теревовлі (з 29.07.1914 р.), Т. Клінг – ц.-к. гімназії в Самборі (29.07.1915 р.), др. А.Коллер – ц.-к. гімназії в Ланьцуті (пд.-сх. Польща, 20.07.1914 р.), М. Міршевський – ц.-к. гімназії в Самборі (17.09.1915 р.), Ю. Срочинський – ц.-к. гімназії в Станіславові (31.03.1916 р.) [36, 20–23]. Після цього директор Й. Староміський відправив запит до шкільної управи, з проханням оновити викладацький колектив, у зв'язку із чим до Дрогобича було направлено: Т. Ербена – з ц.-к. гімназії в Станіславові (26.01.1916 р.), Р. Галука – ц.-к. гімназії в Бережанах (5.02.1916 р.), Л. Яворського – ц.-к. жіночої семінарії в Бережанах (19.09.1915 р.), о. М. Каровця – монастиря оо. Василіян (7.10.1915 р.), др. Ю. Кретца – ц.-к. гімназії в Золочеві (17.09.1915 р.), М. Міршевського – ц.-к. гімназії в Самборі (28.07.1914 р.), В. Мороню – ц.-к. гімназії в Бучачі (23.09.1915 р.), Я. Мидляжа – ц.-к. реальної гімназії в Ланцуті (16.08.1914 р.), кандидата учительського стану В. Неділю (26.11.1915 р.), Ю. Срочинського – ц.-к. гімназії в Станіславові (25.10.1915 р.), Е. Шлінглера – ц.-к. гімназії в Кам'янці-Струмилевій (28.07.1914 р.) та кандидата вчительського стану Я. Стінцінга (12.09.1915 р.) [36, 20–21].

Водночас у навчальному відрядженні перебували Ю. Брашка (м. Біла, 11.09.1915 р.), Т. Ербен (27.05.1916 р.), Ю. Ковальчик (Закопане, 23.09.1916 р.) та В. Жарнецький (20.01.1916 р.) [36, 22].

Значна частина викладачів гімназії отримали поновлення контрактів на п'ятирічний термін, зокрема: Й. Староміський, др. В. Бірчак, А. Брод-

ницький, Т. Єдлінський (6.10.1915 р. призначений помічником директора), о. П. Кміт (30.04.1916 р.), Ю. Ковальчик (27.04.1916 р.), Я. Мидляж (7.07.1915 р.), Я. Немцов (25.09.1915 р.), А. Огнєвський (15.07.1915 р.), З. Райс (27.02.1916 р.), Ю. Шабовський (10.01.1916 р.), кс. В. Точек (18.01.1916 р.) та Ф. Заморський (27.10.1915 р.) [36, 18].

Упродовж 1915 – 1916 навчального року було відновлено викладання основних навчальних дисциплін, яке проводилося як в стінах гімназії, так і в приватній формі. Курси польської, німецької, грецької та української мов викладалися у 5 – 8 класах, латинської – 3 – 8 класах [36, 24–26]. Наприклад, на лекційних уроках української мови учні 5-х класів вивчали найважливіші староруські твори X – XIII ст., які були доступні у хрестоматії під редакцією д-ра Пачовського [36, 26]. У цьому ж класі учні вивчали твори І. Франка – *«Захар Беркут»*, О. Маковея – *«Ярошенко»*, Г. Квітки – *«Солдацький портрет»* та ін. [36, 26] В 6-му класі учні вивчали історію української літератури XIII – XVIII ст., а також твори І. Левицького – *«Микола Джеря»*, Б. Грінченка *«Сонячний промінь»*, твори М. Костомарова та ін. В старших класах учні аналізували твори Т. Шевченка, І. Франка, О. Колесси, М. Коцюбинського, В. Стефаника та ін. [36, 26].

Під час письмових уроків практикувалися творчі роботи учнів. Наприклад, у I-му півріччі учні 5-х класів мали виконувати завдання на теми: *«Один епізод з війни»* (на основі особистих спостережень), *«Похвала Іларіона князю Володимирі»*. Практикувалися завдання, у яких учень мав перекласти і розтлумачити тексти *«Слова о Полку Ігоровім»* [36, 29]. У 6-му класі учні аналізували концепцію творів І. Вишенського, характеризували історичні портрети з козацької еліти (І. Сірка), значення твору І. Котляревського – *«Енеїда»* та ін. [36, 30]

Цікаво, що програма 7-го класу реальним джерелом для творчості ставила нещодавні події, які сколихнули Дрогобич в часі війни, відтак одне із творчих завдань цілком правомірно мало назву *«Травень 1915 р. в Дрогобичі»* [36, 30].

У II-му півріччі творчі завдання учнів так само могли торкатися як краєзнавчої, так і загальноукраїнської тематики. Наприклад, у 5-му класі поширеною була тема *«Торговий день в Дрогобичі»*, у 6-му – *«Школи на Україні в XVII віці»*, в 7-му – *«Суспільні, політичні й літературні відносини на Україні в XVIII віці»* [36, 26]. Архів цих робіт, на жаль, не зберігся до нашого часу.

Учні 8-го класу аналізували впливи панславізму на українську літературу в першій половині XIX ст., а також реакцію письменників проти кріпацтва у цей же час [36, 30].

Як бачимо, в гімназії приділялася серйозна увага вивченню української мови, літератури та культури в цілому, що серйозно впливало на формування національного світогляду українських учнів, за яким зберігалось дієве право пізнання власної культури, подібно до поляків, німців та євреїв. Варто зауважити, що на відміну від історії, яка в основному в державних гімназіях мала проімперський характер, уроки української мови та гр.-кат. катехізису були єдиним джерелом для виховання українських патріотів.

Через перебування асистента Р. Ловвелля на війні у гімназії впродовж 1915 – 1918 рр. уроки малювання не проводилися [36, 26]. Водночас, у зв'язку із тим, що козацькі загони російської армії під час окупації знищили спортивний зал гімназії, уроки гімнастики проводилися в центральному холі головного будинку гімназії, який знаходився на першому поверсі або в одному із великих класів [36, 26–27].

Викладання фізичної культури проводилася із частими перервами, оскільки після визволення міста погіршилась погода, особливо в зимовий період, коли заняття не могли проводитися на вулиці [36, 35–36]. Так само на довший час було відмінено проведення навчальних ігор та забав, адже в часі окупації більшість приладдя було пограбовано російськими військами. У зв'язку із цим було розширено програму плавання, яка в теплі пори року забезпечувалася в басейнах «*natruskowych*» збудованих ще в ХІХ ст. по вул. Трускавецькій бургомістром і пекарем Яном Невядомським, а також в басейні, який залишився у парку головного будинку гімназії (між сучасним корпусом філфаку та головним корпусом ДДПУ ім. І. Франка) [36, 35]. Останній був змурований ще до 1850 р. для кадетів військового навчального закладу, який тут знаходився (перед утворенням гімназії у Дрогобичі у 1858 р. в приміщенні сучасного філологічного факультету знаходилась військова школа для хлопців, яка була збудована силами бургомістра Ігнація Домініка Невядомського у 1846 р., і яка проіснувала до 1954 р. під офіційною назвою «*Militär-Knaben-Erzlehnungs-Haus*») [30, 8]. Вчителі дозволяли учням купатися по 5 чоловік у групі, для кращого контролю за вправами та безпекою. Зауважимо, що з дозволу дирекції учні могли користуватися цими басейнами навіть у вільний від навчання час [36, 35].

Вчителі, які забезпечували фізичне виховання учнів навіть у часі війни, намагалися організувати туристичні мандрівки краєзнавчого характеру, одна із таких відбулася 2 вересня 1915 р., згідно розпорядження міністерства [36, 35–36].

В середовищі гімназії продовжували розвиватися скаутівські організації, які мали особливе значення для підготовки сильної молоді, яка була потенційним джерелом для поповнення австрійської армії. Після

російської окупації чисельність скаутівської молоді гімназії значно скоротилася. Проте вона зуміла реорганізувати свою роботу в числі 1 дружини. Наприклад, 29 вересня 1915 р. скаутівська робота гімназії виконувалася під керівництвом коменданта скаутів професора Мечислава Павловського, який організував дружну учнів чисельністю 14 осіб [36, 36]. Діяльність скаутівської організації переживала серйозну кризу, оскільки її фінансування базувалося виключно на членських внесках, які витрачалися виключно на організацію зібрань, присвячених теоретично-виховній роботі для посилення «*ducha skaut owego*» [36, 36]. В березні 1915 р. гімназійна скаутівська дружина Дрогобича разом із скаутівською дружиною Самбора організували злет в одному із лісів на межі двох повітів, де було організовано тимчасовий табір для вишколу [36, 36].

Як і раніше в гімназії діяв 8 класний поділ по три окремі класи – а, б, ц, що в цілому становило 24 класи. У зв'язку із збільшенням кількості учнів у 1915/1916 н. р., окружна шкільна рада так само відновила свою діяльність, розпочавши системне ствердження своїх розпоряджень та наказів [36, 34–35]. 17 липня 1915 р. було видано спеціальний наказ, яким регулювався екзаменаційний процес для тих учнів, які перебували у війську, чи бажали до нього вступити.

19 липня 1915 р. гімназія зорганізувала посвяту шкільної молоді, а 12 серпня цього ж року було стверджено указ про проведення урочистостей на честь дня народження цісаря Франца Йосифа I [36, 34–35]. Святкування відбувалося 4 жовтня 1915 р. [36, 45].

Формування нових класів відбувалося в гімназії 31 серпня 1915р., після чого 1 вересня було скликано збори батьків та опікунів, які зобов'язувалися наглядати за практичною роботою учнів [36, 34].

14 вересня 1915 р. вийшов особливий наказ шкільної ради № L 224/Pr., згідно якого у кожному класі мало знаходитися зображення цісаря, а кожен учень повинен був знати гімн Австро-Угорської імперії [36, 34].

Незважаючи на скрутні часи, шкільна рада стимулювала дирекцію гімназії до впорядкування навчальних класів та дисциплін, пов'язаних із обробкою металу [36, 34].

5 та 6 жовтня 1915 р. екзаменаційна комісія, у якій головував директор Й. Староміський, провела усний екзамен зрілості [36, 45].

Особливий акцент у вихованні молоді зосереджувався на релігійному вихованні покоління. Наприклад, 14 жовтня всі учні християни в обов'язковому порядку були залучені до здійснення Тайни Сповіді [36, 45]. Вважалося, що сповідь є запорукою не тільки вдалого виховного процесу, але й моральним обов'язком кожного учня, який готувався до екзаменів у кінці півріччя.

Водночас, дирекція намагалася виховувати історичну пам'ять учнів про подвиги їхніх товаришів та професорів під час буремних 1914 – 1915 рр. Наприклад, 23 листопада 1915 р. відбулася жалобна панахида за упокій душ убитих учнів і професорів гімназії, які полягли на полі бою [36, 45].

28 листопада 1915 р. шкільна рада ствердила розпорядження, згідно якого гімназія мала організувати святкування 67-х роковин сходження на престол Франца Йосифа I, яке призначалося хоч і на 2 грудня 1915 р., проте з різних причин було перенесено на 16 грудня [36, 34].

Особливо суворим виявилася розпорядження шкільної управи № L 11783, від 16 грудня 1915 р., згідно якого керівництво дрогобицької гімназії зобов'язувалося перевіряти молитовники учнів Мойсеєвої віри, мовляв, «чи вони не містять молитов за російського царя» [36, 34]. Це свідчить про наявність певних симпатій до російської окупаційної влади, які побутували в єврейській національній громаді Дрогобича [36, 34–35].

І-ше півріччя завершилося в гімназії 15 лютого 1916 р. Тоді відбулася святкова літургія і вручення піврічних свідоцтв про успішність [36, 45]. Цього ж дня офіційно розпочиналося II-ге півріччя [36, 45–46].

Через пожвавлення військових дій в Галичині, 9 лютого 1916 р. шкільна управа зобов'язала керівництво гімназії організувати щотижневі внески учнів на потреби Червоного Хреста, а 26 березня цього ж року було організовано збори учнів, які входили до складу Товариства Червоного Хреста [36, 35].

28 березня 1916 р. керівництво гімназії уклало список імен та прізвищ учнів, які відзначилися під час боїв хоробрістю або ж загинули, за що шкільна рада мала винести свої почесні нагороди і подяки [36, 35].

У зв'язку із частими викупамі з полону австрійських військовополонених та збільшення потреб армії шкільна управа часто видавала накази, згідно яких учні залучалися до зборів золота, цинку і олова [36, 35].

Водночас в 1915 – 1916 н. р. дирекція гімназії намагалася організувати певні фундації для підтримування убогих учнів, касові рахунки яких поповнювалися шляхом добровільних пожертвувань, під час записів до гімназії нових учнів, від приватних фірм та меценатів, фундації «*Jachnewiczówny*», а також відсотків, отриманих від фундації «*ім. директора Й. Староміського*» [36, 36]. Наприклад, упродовж 1914 – 1916 рр. бюджет фундації убогих учнів гімназії складав 1 703 корони 17 галлерів, а сума витрат витрачених на книги, лікування, утримання, вбрання та таксові оплати становила – 936 корон 10 галлерів. Тобто, на 1917 р. було заощаджено 767 корон 07 галлерів [36, 36].

Керівництво гімназії імені Франца Йосифа I особливого значення надавало благодійницькій діяльності, що було одним із пріоритетних функцій навчального закладу. Невипадково, в структурі гімназії діяло дві додаткові інституції: «Польська бурса ім. Адама Міцкевича» та Товариство «Бурса Святого Івана Хрестителя». Перша була створена силами дрогобицьких міщан виключно для польської молоді, яка сповідувала римо-католицизм [36, 52–53]. Видатки на утримання цієї бурси покривалися за рахунок дуже низьких оплат вихованців бурси, членів-організаторів цього Товариства, а також добровільних пожертвувань з боку Високого Крайового сейму, ощадної каси, Авансового Товариства в Дрогобичі та Християнської громади в Бориславі [36, 52]. Головою уряду цієї бурси був Й. Староміський, префектом – С. Карвовський, а його заступником С. Шафаж [36, 52–53]. Впродовж 1915 – 1916 н. р. зібрання для виховання молоді, в числі якої було всього 8 учнів, відбувалися у 4-х класах головного гімназійного будинку, оскільки власне приміщення бурси було знищене в часі російської окупації [36, 52–53].

Бурса Св. Івана Хрестителя була призначена для української греко-католицької молоді, яка впродовж 1915 – 1916 навчального року налічувала 13 учнів [36, 52–53]. Будинок української бурси знаходився по вул. Св. Івана, 22 [36, 52–53]. Бурса мала свій окремий уряд: обов'язки завідувача виконував професор В. Бірчак, економом – о. Василь Кункевич (навчав гр.-кат. катехизму у віділовій школі), префекта – о. Іван Горняк-кевич (навчав гр.-кат. катехизму у віділовій школі). Фінансування бурси здійснювалося в основному за рахунок оплати учнів, внесків членів цього Товариства, одноразових пожертв доброчинців, надходжень від Високого Крайового Сейму, Повітової ради, магістрату міста Дрогобича, християнської громади Борислава, Народного дому, а також коштів, які надходили від Авансового товариства. Діяльність цієї бурси відіграла особливе значення у вихованні патріотично налаштованої української молоді, яка буквально через 2 роки долучилася до національно-визвольних змагань українського народу. В основному тут проводилася лектура з історії українського народу, історії української Церкви, української мови, часто викладалася політична історія, в тому числі й українських політичних партій.

Керівництво гімназії намагалася підтримувати традицію надання навчальних стипендій для учнів відмінників. Упродовж 1914 – 1916 н. р. річні стипендії отримали – Юліан Саварин (від народного скарбу), Мар'ян Березовський (від фундації Польської бурси ім. Ігнація Крашевського), Роман Домбровський (від ц.-к. дирекції скарбу), Стефан Янкевич (від ц.-к. дирекції скарбу), Діонізій Саварин (від ц.-к. дирекції

скарбу), Юзеф Іваник (від крайового відділу) та Іван Зуб (від фундації «*Marynowskiego*») [36, 36].

До вересня 1914 р. в гімназії навчалося 807 учнів, натомість через те, що багато з них були в евакуації чи на війні, у 1915/1916 н. р. їхня кількість зменшилася до 622 учнів [36, 38]. В цей же період 62 учні записалися на форму приватного навчання [36, 45]. Ця тенденція не мінялася до 1918 р. Скажімо у II півріччі 1916 р. кількість учнів зменшилася до 500 осіб [36, 39]. Під час російської окупації навчання гімназії проводилося в евакуації у формі наукових курсів, де навчався 81 учень (60 – у Відні, 3 – Білій, 3 – Берні, 5 – Граці, 1 – Остраві Моравській, 1 – Оломуньці, 1 – Празі, 3 – Градищу Венгерському, 4 – Закопаному) [36, 39].

В період 1915 – 1916 н. р. у гімназії навчалося 265 учнів з Дрогобича, 141 – з Дрогобицького повіту, 179 – з інших повітів Галичини, 7 – із Зх. Європи та 1 – із іншої частини світу. З них 210 – сповідували римо-католицизм, 108 – греко-католицизм, 273 – Мойсеєву віру та 2 – євангельську [36, 39–40]. В стосунку мовного поділу, то 485 учнів вважало своєю рідною мовою польську, а 108 – українську [36, 40].

В основному у гімназії в період 1914 – 1916 рр. вчилися діти урядників різних рангів (126), промисловців і ремісників (107), купців (104), робітників (7), рільників (57), греко-католицького духовенства (9), вчителів (10), офіцерів (2), нотаріусів, лікарів та адвокатів (5), приватних урядників та офіціалів (78), заробітчан (24), а також діти вдів (59) і цільковиті сироти (5) [36, 40–41].

Оплата за навчання у різних класах коливалася від 3 до 30 корон за одне півріччя. При цьому вона часто могла відтермінуватися, а для сиріт обумовлювалася відповідними фондушевими дотаціями з каси сиріт [36, 43]. Починаючи з 1917 р., наказом директора Й. Старомиського, оплату було зрівняно до суми 30 корон за одне півріччя [36, 70].

15 квітня 1916 р. весь колектив учнів та професорів дрогобицької гімназії взяли участь у жалобній панахиді за упокій душі намісника Королівства Галичини та Лодомерії [36, 46].

Упродовж 15 – 16 квітня 1916 р. дирекція залучила учнів обох обрядів до пасхальних реколекцій, а 17 квітня – до загальної сповіді [36, 46].

Особливим острахом був насичений травень 1916 р., адже 1 травня відбувся переломний момент у веденні війни на східному фронті. Зокрема під Горлицями австрійська лінія оборони була прорвана російськими військами, через що навчання було тимчасово припинено, а учні та вчителі взяли участь у молебному богослужінні в парафіяльному костьолі, під час якого співали «*Te deum*» та гімн народу [36, 46]. Щоправда, перемога австрійського війська посприяла тому, що вже через два дні

навчання було відновлено, а впродовж 4 – 6 травня 1916 р. відбувалися письмові екзамени зрілості [36, 46].

14 травня 1916 р. учні та викладачі гімназії взяли участь у грандіозному святі, приуроченому відкриттю та посвяті пам'ятника «*Рицар в зброї*» на честь річниці визволення Дрогобича від російських окупантів та в пам'ять полеглим воюкам під час цієї операції [36, 46]. Пам'ятник виготовив різьбяр (сницар), поручник австрійської армії Емерик Бак [16, 15]. На сьогодні ця подія стала полем для спеціального історичного дослідження, яке на ґрунті власного архіву провів краєзнавець Володимир Садовий [16].

По завершенню посвяти фундатори, родичі загиблих та учасники бойових дій вбивали в дерев'яну палю пам'ятника цвяхи, на яких було викарбувано прізвища їх синів, які загинули в бою, чи їхніх родин, які склали жертви, або ж тих хто долучився до організації цього свята. Наприклад, серед інших було забито цвях із прізвищем «Дуда» [16, 28]. Представники цієї польської родини Адам Дуда і Антоній Дуда були учнями гімназії Франца Йосифа I, які воювали в числі ППЛ.

Після закінчення літніх екзаменів, на відміну від попередніх років учні не відправилися на літні вакації. 15 червня 1916 р. вони розпочали масштабний пошук та збирання каучуку для військових цілей [36, 46].

1 липня 1916 р. було скликано загальні жалобні збори гімназії, під час яких відбулася панахида за упокій душі цісаря Фердинанда [36, 46]. 3 липня відбулася загальноучнівська сповідь, а вже наступного дня – атестаційний екзамен. 15 липня 1916 р. було офіційно оголошено про завершення навчального року, що супроводжувалося загальним гімназійним богослужінням та врученням свідоцтв зрілості на підсумкових зборах [36, 46].

Таблиця 5.

Імена та прізвища учнів дрогобицької гімназії імені Франца Йосифа I, які отримали свідоцтва зрілості в 1915/1916 навчальному році [36, 46–51]

№ п/п	Ім'я та прізвище учня (учениці)	Рік народження	Місце народження
1.	Михайло Дрогобицький	09.12.1894	Нагуєвичі
2.	Антоній Готкович	25.02.1896	Кобиланці
3.	Софія Гаймберг (прив.)	13.04.1894	Дрогобич
4.	Самуель Гопфіндер	17.10.1896	Дрогобич
5.	Станіслав-Миколай Ловелль	05.12.1895	Чернігів
6.	Йосиф Павлишак	08.02.1896	Дрогобич
7.	Юзеф Шандровський	30.10.1896	Дрогобич
8.	Марія-Софія Швабовічова (прив.)	16.02.1895	Дрогобич

9.	Теofil Татомир	04.08.1896	Опака
10.	Михайло Радевич-Винницький	20.03.1897	Копичинці
11.	Сима-Елька Бацкенрот (прив.)	20.12.1896	Меденичі
12.	Евгеніуш-Титус Хмьолек	09.06.1898	Дрогобич
13.	Рох-Мечислав Хмьолек	01.01.1897	Дрогобич
14.	Роман-Стефан Гонсьоровський	03.08.1896	Синява
15.	Лейб Гетрой (прив.)	14.11.1893	Дрогобич
16.	Леон Готліб (прив.)	19.12.1897	Перемишль
17.	Мойсей Галлеманн	22.11.1898	Дрогобич
18.	Влад-Петро Клісецький (прив.)	01.08.1897	Ліск
19.	Алекс-Францішек Курек (з відзнакою)	14.09.1896	Самбір
20.	Людвік-Мар'ян Лішка	12.08.1897	Меденичі
21.	Вільгельм Мандельбаум	31.07.1898	Львів
22.	Зенон Нижанковський (екстерн.)	13.10.1897	Тернопіль
23.	Ярослава-Слена Рудницька (прив.)	19.02.1896	Дрогобич
24.	Мойсей Шіффманн	06.01.1895	Дрогобич
25.	Мирослав-Александр Созанський	14.10.1898	Ісайї
26.	Роман Стояновський	25.08.1897	Дрогобич
27.	Ян Татарський	09.06.1898	Дрогобич
28.	Мойсей Бардах	31.08.1895	Дрогобич
29.	Кароль-Людвік Домадзерський	24.11.1898	Східниця
30.	Вольф-Бер Еренфельд	20.01.1898	Східниця
31.	Адам-Юзеф-Аполінарій Галінський	07.12.1894	Дунаїв
32.	Генрик-Едвард Лергетпорер	27.07.1897	Кросценка
33.	Станіслав-Казимир Шайна	06.07.1898	Дрогобич
34.	Марян-Адам Арвай	16.10.1896	Дрогобич
35.	Теодор Бориславський	18.02.1895	Тустановичі
36.	Гнат Харкавців	01.01.1895	Грушів
37.	Казимир-Рудольф Фрітц	11.03.1896	Дрогобич
38.	Якуб-Вольф Гроссфельд	24.11.1896	Станіславів
39.	Мечислав Гюнтнер (Гінтнер)	01.02.1897	Перемишль
40.	Михайло Головей	13.08.1894	Сілець
41.	Юліуш-Марцін Козолубський	03.06.1897	Відень
42.	Тадеуш-Войцех Мігельський	13.02.1893	Журавиця
43.	Михайло Мінчак	08.11.1894	Сілець
44.	Сруль-Бер Ротенберг	28.05.1897	Рихтичі
45.	Натан Шайнфельд	28.05.1896	Ведмежа
46.	Нусен-Вольф Теплер	19.05.1897	Залокоть
47.	Марек-Лейб Вайтц	29.05.1896	Борислав
48.	Кароль-Юліуш Вернер	19.07.1897	Стрий

Висновки. Інституційний розвиток дрогобицької гімназії ім. Франца Йосифа I в часі першої Світової війни має два основних періоди:

1) *6 вересня 1914 – 14 травня 1915 р.*, коли діяльність гімназії була практично паралізована, у зв'язку із тим, що більшість професорів та учнів перебували в евакуації, а основні навчальні фонди були серйозно пограбовані російськими солдатами;

2) *після 14 травня 1915 р.*, коли внаслідок вдалих контрнаступальних операцій було відвойовано Дрогобич та відновлено австрійську адміністрацію, в тому числі й адміністрацію гімназії на чолі з директором Й. Староміським, який зумів упродовж кількох тижнів відновити навчальний процес.

Варто також наголосити, що дирекція гімназії, як і більшість урядників краю була не готова до термінової евакуації у вересні 1914 р., а відтак чимало цінних паперів та обладнання постраждало.

Відродивши свою роботу у травні 1915 р., колектив професорів та вчителів гімназії впродовж 1915 – 1916 навч. року зумів підготувати 48 випускників, які почали працювати на культурно-освітній ниві, як у цивільному житті, так і у війську. В цілому, після окупації, гімназія переживала серйозну фінансову кризу, у якій її врятували Галицькі нафтові промисловці, невеликі дотації шкільної управи та особисті внески батьківського комітету.

Стосовно концепції навчання, яка провадилася в навчальному процесі гімназії впродовж 1915 – 1916 н. р., то вона цілком відповідала політичним амбіціям імперії Габсбургів, і будувалася з одного боку на принципі поліцейного контролю за діяльністю національних меншин, а з іншого – на їхніх відносно нерівномірних правах в культурному розвитку.

Внутрішні освітянські ініціативи дирекції з одного боку лобіювали розвиток українських та польських організацій у структурі гімназії, а з іншого – позбавляли цього права єврейських учнів, хоча «рівноправність національних менших» відкрито відстоювалася директором Й. Староміським.

У свою чергу, напередодні та в часі війни керівництво гімназії було особливо бюрократизоване і закрите для педагогічних реформ, яких все більше вимагала громадськість, зберігаючи до 1918 р. статус *«фортеці педагогічного консерватизму»*, наповнюючи провінційний освітянський простір Дрогобича духом *«старого австрійського стилю виховання»*.

ЛІТЕРАТУРА

1. [Б. а.]. З великої Європейської війни, з ілюстраціями і урядовим списком убитих і ранених жовнірів – Русинів. – Нью-Йорк, 1915. – 108 с.

2. [Б. а.]. Українські Січові Стрільці 1914 – 1920 (Ювілейний фотоальбом з нагоди 20-річчя заснування Легіону УСС. Третє перевидання з нагоди 40-річчя заснування Легіону УСС). – Монреаль, 1955. – 211 с.
3. Архів Науково-дослідної лабораторії археології та краєзнавства історичного факультету ДДПУ ім. І. Франка. – Ф. Валеріана Улицького. – Спр. 1 (Опис мандрівки в пошуках притулку з 6.09.1914 р. до 16.06.1915 р.). – 43 арк.
4. Батюк Т. Шкільництво Дрогобиччини в роки Західноукраїнської Народної Республіки / Т. Батюк // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип. II. – Дрогобич, 1997. – С. 26-31.
5. Валь Э. Г., ф. Кавалерийские обходы генерала Каледина, 1914 – 1915 гг. / Э. Г., ф. Валь. – Таллин, 1933. – 64 с.
6. Винницький В. Тайний пласт у польській гімназії в Дрогобичі / В. Винницький // Дрогобиччина – Земля Івана Франка. – Нью-Йорк-Париж-Сидней-Торонто, 1973. – Т. I. – С. 490–496.
7. Горак Р. Іван Франко / Гімназія / Р. Горак, Я. Гнатів. – Львів, 2002. – Кн. Третя. – 360 с.
8. Державний архів Львівської області. – Ф. 1262. – Оп. 11. – Спр. 103. – 13 арк.
9. Історичний факультет Франкового університету в Дрогобичі (1940 – 2007): ювілейна книга до 15-річчя відновлення факультету / Ред. кол. Л. Тимошенко (голов. ред.), В. Здоровенко, О. Тимошенко, В. Фугала, С. Щудло. – Дрогобич, 2007. – 109 с.
10. Лазорак Б. Літній табір Дрогобицької гімназії імені Франца Йосифа в Уричі (1910) / Б. Лазорак, Т. Лазорак // Фортеця: збірник заповідника «Тустань»: на пошану Михайла Рожка. – Кн. 1. – Львів, 2009. – С. 655–669.
11. Литвин М. Історія Галицького стрілецтва / М. Литвин, К. Науменко. – Львів, 1991. – 200 с.
12. Мінчак М. Пласт у гімназії ім. Франца Йосифа I в Дрогобичі / М. Мінчак // Дрогобиччина – Земля Івана Франка. – Нью-Йорк-Париж-Сидней-Торонто, 1973. – Т. I. – С. 485–490.
13. Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку ХХІ ст.) / Науковий редактор Леонід Тимошенко. – Дрогобич, 2009. – 320 с.
14. Пастух Р. Дрогобич давній і сучасний у датах, подіях і фактах / Р. Пастух. – Дрогобич, 2002. – 94 с.
15. Реєнт О. Україна в Першій Світовій війні: сучасні науково-методологічні акценти / О. Реєнт // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – К., 2007. – № 16. – С. 88-103.
16. Садовий В. Лицар в зброї для міста Дрогобича / В. Садовий. – Дрогобич, 2010. – 44 с.
17. Сарбей В. Національне відродження України / В. Сарбей // Україна крізь віки. – К., 1999. – Т. 9. – 335 с.
18. Тельвак В. Дрогобицький науковий гурток Історичного товариства у Львові / В. Тельвак // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 2004. – Вип. VIII. – С. 256–263.
19. Тустанівський В. Державна гімназія імені Владислава Ягайла в Дрогобичі / В. Тустанівський // Дрогобиччина – земля Івана Франка. Зб. географ.,

істор., етнограф.-побут. мат. та мемуарів / [упор. і ред. М. Шалата]. – Дрогобич, 1997. – Т. 4. – С. 329–333.

20. Encyclopaedia. Львівський національний університет імені Івана Франка : в 2 т. / Редактор Мирослава Мартиняк-Жовтанецька. – Львів, 2011. – Т. 1. – 716 с.+112 вкл.

21. Agitacja wyborcza / Kronika // Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzie każdej soboty. – Drohobycz, 1914. – № 9. – S. 3.

22. Apel do pana radcy Staromiejskiego / Kronika // Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzie każdej soboty. – Drohobycz, 1914. – № 22. – S. 2.

23. Budzyński W. Miasto Schulca / W. Budzyński. – Warszawa, 2005. – 455 s.

24. Dom sierot // Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzie każdej soboty. – Drohobycz, 1914. – № 4. – S. 2.

25. Drohobycz Feliksa Liachowicza / Teksty B. Długajczyk, R. Kołodzki-Stobbe, Jerzy M. Pilecki; Opracowanie not katalogowych B. Długajczyk; Opracowanie graficzne T. Nuckowski; Redakcja A. Chudyk, J. Kułakowska-Lis; i in. – Olszanica, 2009. – 232 s.

26. Horbowski A. Problematyka pedagogiczna na łamach sprawozdań szkolnych gimnazjów galicyjskich / A. Horbowski // Galicja i jej Dziedzictwo. – T. 8: Myśl edukacyjna w Galicji 1772 – 1918 // Redaktorzy Czesław Majorek, Andrzej Meissner. – Rzeszów, 1996. – S. 73-80.

27. Interpretacje w Sejmie // Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzie każdej soboty. – Drohobycz, 1914. – № 12. – S. 2.

28. Jedach K. Drohobiczend / K. Jedach // Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzie każdej soboty. – Drohobycz, 1914. – № 3. – S. 2.

29. Krzanowski A. Wybrane problemy opieki nad uczniami w sprawozdaniach dyrektorów gimnazjów galicyjskich / A. Krzanowski // Galicja i jej Dziedzictwo. – T. 16. – Rzeszów, 2002. – S. 180-190.

30. Kultys Ź. Historia gimnazjum Drohobyckiego / Ź. Kultys // Sprawozdanie dyrekcji c. k. wyższego gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny 1908. – Drohobycz, 1908. – S. 3-224.

31. Mściwujewski M. Królewskie wolne miasto Drohobycz / M. Mściwujewski. – Lwów-Drohobycz, 1929. – 35 s.

32. Nominacje / Kronika // Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzie każdej soboty. – Drohobycz, 1914. – № 23. – S. 3.

33. Potoczny J. Oświata dorosłych i popularyzacja wiedzy w plebejskich środowiskach Galicji doby Konstytucyjnej (1867 – 1918) / J. Potoczny // Galicja i jej Dziedzictwo. – T. 10. – Rzeszów, 1998. – 331 s.

34. Puszka A. Wychowanie Młodzieży w Gimnazjum w Drohobyczu w okresie Galicyjskim i czasach II Rzeczypospolitej / A. Puszka // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип. 10. – Дрогобич, 2006. – С. 406-417.

35. Sprawozdanie dyrekcji c. k. gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny 1913. – Drohobycz, 1913. – 122 s.

36. Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1914/15 i 1915/16. – Drohobycz, 1917. – 71 s.

37. Staromiejski J. Kolonia wakacyjna drohobyckiego gimnazjum w Uryczu / J. Staromiejski // Sprawozdanie dyrekcji c. k. gimnazjum im. Franciszka Józefa w Drohobyczu za rok szkolny 1911. – Drohobycz, 1911. – S. 1-23.
38. Uroczystość 3-go Maja / Kronika // Reforma. Pismo poświęcone sprawom miasta i powiatu. – Drohobycz, 1914. – № 2. – S. 3.
39. Wybory sejmowe // Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzie każdej soboty. – Drohobycz, 1914. – № 21. – S. 2.
40. Wybory truskawieckie // Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzie każdej soboty. – Drohobycz, 1914. – № 6. – S. 2.
41. Z II-go peętra / Kronika // Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzie każdej soboty. – Drohobycz, 1914. – № 27. – S. 3.
42. Z naszego gimnazjum. I // Reforma. Pismo poświęcone sprawom miasta i powiatu. – Drohobycz, 1914. – № 4. – S. 1.
43. Z naszego gimnazjum. II // Reforma. Pismo poświęcone sprawom miasta i powiatu. – Drohobycz, 1914. – № 5. – S. 2.
44. Zaborniak S. Kultura fizyczna ludności ukraińskiel na ziemiach polskich 1868 – 1939 / S. Zaborniak. – Rzeszów, 2007. – 543 s.
45. Żydzi protestują, Rusini praktykują // Tygodnik drohobycki: organ niezawisły – wychodzie każdej soboty. – Drohobycz, 1914. – № 11. – S. 2.

УДК 264(477.83)

*Юрій СТЕЦИК,
м. Дрогобич*

ВІЗИТАЦІЙНИЙ ОПИС ПАРАФІЯЛЬНОЇ ЦЕРКВИ СЕЛА СХІДНИЦЯ (1843 р.)

На підставі актових матеріалів та візитаційних описів реконструйовано історію побудови та функціонування церкви. Запроваджено до наукового обігу переклад рукопису візитації 1843 р., який розкриває різні аспекти парафіяльного життя.

Ключові слова: візитація, антимінс, вівтар, іконостас, парох, парафія.

Stecyk Y. Visit description of the parish church in the village of Sxidnycja. Based on official records, materials and descriptions visitationis reconstructed the history of construction and operation of the church. Introduced to the scientific use of the manuscript translation of visitation in 1843, which reveals the various aspects of parish life.

Key words: visit description, blessed altar cloth, sanctuary, iconostasis, pastor, the parish.